

Cvetica.

Ti sestra si čudna,
Alj sanjaš, noriš,
Da sama v naravi
Naj bolje sloviš?

Zelenjad.

Kar stvarnik mi daje,
To sem in imám,
Ta piškav je oreh,
Kdor hvali se sam.

Drevo.

Ti sestra si naša,
Ti prav govoriš,
Postregla ti bova,
Povej, kaj želiš?

Zelenjad.

Med vama pohlevno
Pri tleh naj čepim,
In z vamo dozdevno
Naj blagor delim!

Drevo in cvetica.

Pozdravljena bodi,
Prav dobro došla!
Prijaznost v tovarštvu
Naj vsem nam veljá!

P. Cobin.

Izreja. *)

(Napisal *Ivan Tomšič*.)

(Dalje.)

Naj večja napaka pri vzrejanji, ktera mesto da bi človeka napeljevala k blaženosti, napeljuje ga le prevečkrat v nevsahljivi vir ubožstva, je nenaravna pot in zgrešljivost naravnih pravil in zakonov pri izobraževanju človeškega duha. Zakon, ktereга se derži narava pri vravnovanji in obrazovanji svojih del, je počasno napeljevanje k popolni doveršitvi. Le po tej poti vstvarja narava ona čuda, nad kterimi je roka božja očitna in ktera človeški duh občuduje z nekim svetim stermenjem in zavzetjem. Pri razvijanji živečih stvari se derži narava nekega terdnega reda, brez ktereга jih ne bi nikoli popolnoma izversila. Tako n. pr. sledi pri rastlinah za korenino naj pred steblo, potem perje, cvetje in naposled še le sad. Pri razvijanji dušnih moči začjenja narava naj pred z vnanjimi čutili; za temi nasledvajo notranja čutila in domišljija; potem še le se izbuja um ali razum in naposled še le pamet. Tega naravnega reda nam ne pričuje samo opazo-

*) Ker se je v tem spisu zadnjič nekaj pomot vrnilo, prosim naj bi jih častiti bravci tako le popravili: na str. 229. „Uč. Tov.“ v 3. versti od spodej naj se bere: do kterih, mesto: po kterih; na str. 230. v 12. versti od zgoraj: ednino, mesto: edino; v 2. versti od spodej: zmožnost, mesto: zmocnost; na str. 231. v 3. versti od zgoraj naj se stavi pika (.), mesto: (?). V prvi opazki pod *) naj se bere: nisi eam exerceas; v drugi pa: alitur, mesto: abitur.

vanje posamesnih ljudi, ampak tudi ljudska zgodovina. Perva doba človeštva bila je doba surove čutnosti; po tej je prišla doba basnarije in petja, za temi je prišla doba zgodovine in na vse zadnje še le doba modroslovja. — Nasledki te naravne izomike dušnih moči so pri posamesnih, poedinih ljudeh tako blagotvorni, kakor se le od premodrih naravnih naprav misliti more. Ako se namreč spoznanje, kakor sem že omenil, ravná po čutilno - ogledavni moči, prisiljen je človek, da sledi prav pazljivo vsaki stvarici, ki se nahaja v naravi, skerbno jo ogledovaje in premišljevaje; pri enakem opravilu je kretanje človeškega telesa in gibanje v prostem, čistem zraku neoveržljiva potreba. Ker pa človek s svojimi vnanjimi čutili ne more na enkrat več, nego eno samo, poedino stvar zapopadati, ako jo želi drugače dobro razumeti, je to zopet za njegove možgane jako vgodno, ker ne pešajo tako lahko, kakor če bi na enkrat po več stvari obdeloval, razdeleval in ogledoval; po zmernih vajah se pa tudi človeški možgani še bolj oživljajo in vterjujejo. Stvar, ki jo je človek dalj časa polagoma in od vseh strani temeljito in pazljivo opazoval in ogledoval, se vtisne njegovim notranjim čutilom neizbrisljivo in stalno, in ni mu treba spomina na novo vkvarjati, da bi si jo zopet na novo predstavljal in določneje razumeval. Pojmi, ki po tej naravni ogledavi v človeški um dohajajo in prepričanje, ki iz uma zopet v njegovo pamet prehaja, je živo in resnično, ter določi gotovo njegovo voljo k onemu djanju, ki so ga mu načertale njegove najbolje misli. Potem takem ne ostaja nobena dušna zmožnost, da se ne bi po tej naravni poti izobraževala; a po drugi strani si tudi telo veliko zdatnega pridobi, ker se mora pri omenjenem opazovanji prosto gibati v čistem, zdravem zraku. Glejte, to je naravna pot, pot pravega in veselega napredovanja!

Ravno nasproti pa delajo dandanašnji vsi tisti starši in rejniki, ki se ravnajo, kakor pravijo, po tako imenovani najnoveji šegi. Oni hodijo po nenaravni, krivi poti; kajti njihovo vzrejanje obdeluje naj pred um, potem še le domišljijo; in zopet domišljijo poprej, nego vnanja čutila. Ves nauk enakih gojiteljev se pričinja z abstraktnimi pojmi in s posnetimi idejami veroznanstva in uravoučenja; od vsega tega pa ne pride v otroško dušo nič drugega, kot glas in besede, pa ne mervica od kakega spoznanja.

Mesto da bi rejniki otrokom razvijali vnanja čutila, da bi potem po svoji prosti ogledavi zapopadali stvarnico in vesvoljno naravo in si jo v duhu izobrazovali, ter si tako delali pojme o svojem bitji, o svoji razmeri z naravo, z ljudmi in o vseмогоčnem stvarniku, napeljujejo mladino le na to, da se uči spoznanja iz knjig, in si vsotarja iz mertvih čerk podobe, ki nimajo za mladino nikakovega pravega veselja in življenja.

Protinaravno in nepremišljeno ravnaajo vsi tisti učitelji, ki pusté otroke, da se, kar naj več moreajo, učé že v prvi mladosti na pamet različnih naukov, pa ne tako, da bi je otroci razumeli. Na ta način otroci ne razdirajo le svojega zdravja v prvih koreninikah, ampak tudi njihova dušna zmožnost, spoznanje, ne more nikakor vspešno napredovati, kajti brezštevilno zadržkov se ji stavi v napotje in opoviro. Mesto da bi podoba kake reči po lahki, naravni poti, po vnanjih čutilih na enkrat stopila v otroško dušo, in da bi od nje ne zahtevala kake posebne djavnosti, mora duša pri vsakem učenju na pamet naj pred posamesne čerke zapopadati in je sestavljati v zloge; a zloge zopet v besede, besede vezati v stavke, in vendar nima otrok pri vsem tem različnem in zapletenem prizadevanju na zadnje nič drugega, nego predočbe suhoparnih besedi. Vse prizadevanje je zastonj, ako otrok ne rabi domišljije, da bi reči, ki mu je kažejo besede, predstavljaj svoji notranji čutnosti. Malo, zeló malo pa je učiteljev, ki bi imeli to spretnost, da bi otroke na ta način napeljevali k pravi razumnosti. Mesto pravega spoznanja, se učé otroci suhих besedi, ktere še hitreje pozabijo, kot so se jih naučili. — Vsaki list, ktereколи knjige, ima po več besedi in zopet po več sto čerk; pri učenju na pamet dervi ena misel drugo, in tako ne dobi nobena toliko časa, da bi si jo razumnost prisvojila, ampak vsaka ostaja le toliko časa v spominu, da je otrok svojo nalogo povedal, in berž ko se prične zopet drugo učiti, pozabil je že davno prvo. In kako različna je vendar djavnost človeškega duha, da se otrok nauči prazne, suhe besede in stavkov! Kako težavna in silna je ta djavnost mladim še ne vterjenim možganom; kako slabljiva je močém njegovega mladega življenja, posebno ako še zraven pritiska sila, s ktero nekteri učitelji svoje učence k enakemu učenju naganjajo. Otroku se odvzame veselo gibanje v naravi, in sedeti mora žalosten in sključen v kakem temnem, znabiti

še nezdravem kotu, in učiti se mora iz kakih starih knjig nerazumljivih reči, boječi se ostre kazni serditega učitelja.

To pa niso še vse napake, s katerimi se pri vzrejanju njezne mladine vse oblaževavna narava zametuje. K navedenim se še pridružuje ona napčnost, da se dandanašnji mladini daje premnogo učenih nauk na enkrat, in se ne pomisli, ali more tudi vse to prebaviti, ali ne. Če narava pri razvijanju človeških zmožnosti prav polagoma napreduje, mislijo nekteri, posebno taisti, ki se menijo za naj bolj oglajene in olikane, da se mora pri izobraževanju dušnih moči kaj naj bolj hiteti. Tudi pri podučevanju je treba naravo posnemati in po njenem zgledu načrt, red in vravnavo v podučevanje vpeljevati. Tako se mora začeti vsaki prvi nauk pri naj ložejem, potem se še le prestopa k težjemu in bolj sestavljenemu; naj pred se mora pričenjati pri telesnih, vidljivih rečeh, potem še le pri nadtelesnih, nevidljivih; ali da ob kratkem rečem: začenjati se mora pri onih vedah, ki otroka pripravljajo k poglavitnim rečem in k poglavitnemu nauku. Vsa izreja morala bi se primerjati vredjeni celoti, v kateri bi vse mnogoverstnosti, vse poedine naprave napeljevale k enemu glavnemu in splošnemu namenu. Tu naj bi otrok pri vsakem nauku toliko časa postajal, da bi ga od vseh strani dobro in temeljito umel; tu naj bi se nič ne prehitelo, ampak lepo rahlo in polagoma napredovalo. Človeški duh naj bi se ne obdeloval, kot kaka mrtva gruča, kateri se vsaka povoljna podoba lahko vtisne, temveč naj bi se obdeloval kot naj dražja cvetica, ktera k svojemu popolnemu razvitku potrebuje in zahteva obdelovanja, svoji naravi naj bolj priležnega. A kako vse drugače je to pri današnji izreji! Dan danes mora že otrok kot otrok vse vedeti, vse znati in zakaj? — samo zato, da bi ljudje njegove prazne, puhle znanosti občudovali! To se vé, da tako ne morejo niti učitelji, niti rejniki nikdar zadostno hiteti; branje, pisanje, številkanje, verstvo, zemljepisje, svetno in naravno zgodovino, mrtve in živeče, potrebne in nepotrebne jezike, petje, godbo, risanje in — kdo vé, kaj še vse — dan danes tako imenovano preizobraženo ljudstvo pri nas od njezne mladine na prvi mah zahteva. Naj bi se vse to naložilo kakemu odrasčenemu človeku, gotovo da onemaga. Da pa slabi in zeló občutni organi malozmožnega otroka tudi ne morejo vsega tega koj v početku prebaviti, za to se malo kdo zmeni! Ker je pa tudi čas le prekratko odmerjen posamesnim naukom,

zarad tega pa tudi omenjeni nauki ne morejo dalje segati, nego v domisljijo; do uma in pameti dospejo le malokdaj, in ravno zavoljo tega ostajate ti dve dušni zmožnosti naj večkrat neobdelani in nerodovitni. Pri vsi svoji prizadevi si otrok ne pridobi drugega, nego obilo zmedenih predstav, ki se pa kmalu zopet zgubijo; a kar zadeva rečno spoznanje, v tem ostane otrok reven, kakor je bil iz prvega. In ker zbog preobilnega obloženja z učnimi predmeti mladi možgani le prevečkrat opešajo in oslabé, se po tej napačni izreji dostikrat nameri, da postanejo otroci celó nezmožni, da bi si saj pozneje koristnih znanosti pridobivali, kajti s presilnim natezanjem možganov in s preobilno oblego različnih, težkoumevnih nauk, postali so togi in — neumni. — A na vse zadnje čudijo se starši, čudijo se rejniki, da otroci, ki so tako izverstno na pamet blebetali naj težja pravila iz nemške slovnice in morda tudi naj daljše sestavke iz slovenskega ali celó nemškega berila, da so ti otroci pri vsem tem ostali naj nevedniši v onih znanostih, ki zahtevajo razumnosti in spoznave. In svet se čudi, da iz naših šol in vzrejališč mesto verlo mislečih mož, dostikrat le blebetači, mesto krepkih, jakih in delavnih mož, le tumpci, slabotniki in sanjači prihajajo, in nevedno ljudstvo mlati in tepe potem prav nepremišljeno po — vedah in izomiki.

(Dalje prih.)

V zdravem telesu prebiva zdrava duša. *)

(Dalje.)

e) Prosto gibanje pri otrocih koristi zdravju; zraven stori to človeka tudi pripravnega za mnogoverstna opravila. Mladost se že sama po sebi rada giblje; njena vroča kri ji ne dá mirovati; pustimo ji, kar more biti, in veselimo se njenega zdravja! Napačno pa je, da nekteri premajhne otroke na noge postavljajo, da bi jih hoditi učili. Tla so za take otroke naj bolj primerna, ako jih ne moremo imeti v naročji, tudi hoditi se bodo tû naučili brez vajetov in vožičkov.

Že v prvi mladosti se mora otrok vaditi, da ga mlado telo uboga. Nikoli se ne sme pustiti, da bi se otrok zibal tje v en dan. Treba je, da je kdo vedno pri otroku, in ga varuje, da ni razmišljen ali prav brezmiseln. K temu služijo mnogoverstne igrače; naj boljši so izrazi živih in znanih stvari, ki otroku dajo mnogo opraviti. Vender so pa nekteri otroci tako nagnjeni k razmiselnosti, da bi zraven vseh igrač več ur v nezavednosti sedeli, ako bi jim vedno kdo zdaj tega, zdaj unega ne kazal, pogovorjaje

*) Iz letošnjega letnega sporočila glavne šole Kranjske.